

Od regulácie k revitalizácii vody v krajine

From Water Regulation to Revitalisation in a Landscape/De la régulation à la revitalisation de l'eau dans le paysage

Počas predchádzajúcich rokov sa uskutočňovali rozsiahle zmeny vo vodnom režime krajiny v podobe výstavby odvodňovacích kanálov, závlahových staníc, priehrad, hrádzí a napriamovania tokov. Závažné zmeny, ktoré takéto umelé zásahy vyvolali vo fungovaní ekosystémov, najmä obmedzení ich ekologických funkcií, upriamili celosvetovú pozornosť na fakt, že jednostranné využívanie krajiny nie je v dlhodobom meradle udržateľné. Pod vplyvom silnejšieho nového spôsobu myslenia, myslenia v súlade s prírodou, sme dnes svedkami, kedy predchádzajúce obdobie strieda obdobie nové. Sú to snahy navrátenia krajiny do stavu, v ktorom je krajina okrem hospodárskych funkcií schopná plniť i funkcie ekologické. Aktívny prístup k tvorbe krajiny smerom k zabezpečeniu jej stability je jednou z podmienok revitalizácie, čiže oživenia.

Dubová, srdce mikroregiónu

Krajinu okolo Dubovej popisoval vo svojich záznamoch spisovateľ Ján Hollý ako príjemné dubové háje na prechádzky a rozjímanie, odtiaľ pravdepodobne pochádza názov toku Dubová. Dub rastie pomaly, má ale veľmi tvrdé drevo a stáva sa pevnou „stavebnou“ zložkou krajiny a zázemím pre svoje okolie, riekou. Potoky sú vo všeobecnosti prirodzenými biokoridormi a na to, aby boli schopné plniť svoje ekologické funkcie, mali by byť sprevádzané brehovými porastami s prírodnými prekážkami na dne a meniacimi sa meandrami. Tok Dubová je pokračovaním riečky Jablonka, ktorá pramení na Myjavskej pahorkatine a vlieva sa do nej viacero malých potokov. Jablonka potom ďalej preteká masívom Malých Karpát, v Čachticiach sa jej vody prerozdedia do potoka Dubová a umelo vytvoreného Čachtického kanála. Tok, prechádzajúci poľnohospodárskou krajinou od Čachtíc do Piešťan v dĺžke 20 km, pamätníkmí spomínaný ako plný vody a života, sa nevyhol regulačnému osudu a po jeho degradačných následkoch bol dlhé roky vníma-

Na rozhraní krajiny a mesta/ At the border line of the landscape and the town/Aux confins du paysage et de la ville

Stojíme nad prekrytým tokom na sídlisku Vodárenská a pozeráme sa do krajiny, odkiaľ Dubová priteká do urbanizovaného prostredia Piešťan. Okrem potrubia nad terénom a ostatných plechových prvkov, sa jedná o vizuálne pozitívny úsek toku, kde sa prirodzene objavuje meander vo vnútri koryta z bažinných a vodných rastlín. Obnovenie biologickej zložky pre túto časť toku by malo znamenať výskyt pôvodných drevinných a bylenných spoločenstiev typických pre krajinu. Foto: P. Mišíková (jún 2004)

ný ako stoka, kanál. O tom, aký potenciál však v sebe Dubová skrýva, že ju je nielen možné, ale obyvateľmi aj žiadané premeniť na funkčnú, zelenú stúžku vinúcu sa krajinou, obcami a mestom, hovorí revitalizačný projekt *Dubová – srdce mikroregiónu*. Postupne sa pracuje na dokumentácii pre revitalizáciu jednotlivých úsekov aj celého toku. Prebiehajú rokovania s obcami, ktorými Dubová preteká severne od Piešťan – Veľké Orvište, Bašovce, Pobedim, Podolie, Častkovce a Čachtice, kde tok opúšťa pohorie Malých Karpát a včleňuje sa do

poľnohospodárskej krajiny. Starostovia obcí v regióne si uvedomujú potrebu oživenia prírodného koridoru a uvítali by, keby budúcu čistou vodu Dubovej sprevádzal aj cyklistický chodník a vznikla by tak „greenway“ - zelená cesta.

Potok viac ako koryto, potok ako zelená cesta

Greenways sú verejne prístupné trasy alebo koridory, vo svete využívané v súlade s ich spoločenskou

Summary

During previous years extensive modifications were done in landscape's water regime, such as drainage channels, irrigation stations, reservoirs and dams construction and streams straightening. Significant changes, which such artificial interventions caused in ecosystems, directed the world's attention to the fact that unilateral utilisation of landscape is unsustainable in the long-term scale. Today, when the new era replaces the previous one, we are the witnesses of strengthening of the new way of thinking, thinking in harmony with nature. This includes the efforts to return the landscape back to the state in which, besides economic functions, it would be able to fulfil also ecological ones. An active approach to landscape creation and ensurance of its stability is one of revitalisation conditions. Neither the brook Dubová, running through the agricultural landscape from Čachtice to Piešťany in the length of 20 km, remembered by

living witnesses as full of water and life, avoided regulation and because of its degradation affects it was for many years perceived as a sewer. The revitalisation project "Dubová – the Microregion's Heart" shows the potential of the brook. Mayors of towns and villages in the microregion realise the need of the natural corridor's revitalisation and they would welcome also a cycle path alongside the clean Dubová brook, creating thus "a greenway". "Greenways" lead citizens, local authorities and entrepreneurs as partners to a common planning of life improvement in their town, village or community. In practice they include maintained safe routes for pedestrians, cyclists, runners, skiers, wheelchair users, etc. designed and built for everyday use. The cycle path alongside Dubová would lead Piešťany visitors to interesting places. The brook stays a potential living "thread" of the town and the region. In 2004 Piešťany Spa-Town launched the public competition for the development of

the Revitalisation Study of the Dubová Brook that was implemented by a multiprofessional team of experts. They cooperated with children and architecture students, who brought fresh and challenging ideas in the project how to make the interest area more attractive and how to strengthen its ecological functions. Local young conservationists were also mapping the terrain. The objection of the revitalisation is to create a natural park alongside the clean brook that will enable pedestrians, cyclists and skaters to get from one end of the town to the other one without being endangered by cars, and move at the same time under the trees, near water, in the environment providing positive perceptions and emotions. Suggested shape of the Dubová brook as a biocorridor with clean water and rich vegetation, to be used by citizens and visitors also as a rest zone with safe cycle track, is a new challenge for sustainable development of Piešťany Spa-Town and the whole microregion.

a ekologickou funkciou pre šport, turizmus, rekreáciu a cyklistickú dopravu. Prispievajú k zdravšiemu životnému štýlu obyvateľov, ktorí ich využívajú, zlepšujú možnosti pre nemotorovú dopravu, rekreáciu a turizmus, podporujú ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva, vzdelávanie. „Zelené cesty“ vedú občanov, miestne úrady a podnikateľov k spoločnému plánovaniu zlepšenia života v ich meste, obci či komunite. V praxi ide o partnersky naplánované, vybudované, upravené a udržiavateľné bezpečné trasy pre chodcov, cyklistov, bežcov, lyžiarov, vozíčkarov a pod., pre každodenné využitie. Cyklistický chodník popri Dubovej by privádzal návštevníkov Piešťan k zaujímavým miestam okolitej krajiny **po stránke historickej** - Johanitský kláštor v Piešťanoch, kniežacia hrobka a pohrebisko v Očkove, staré mlyny pozdĺž toku, pozostatky veľkomoravského sídla v katastri obce Pobeďim a Čachtický hrad, **i po stránke prírodnej** - chránené brehové porasty pozdĺž Dubovej, chránený areál dubový les v Bašovciach a chránený historický park v Častkovciach. Realizácia cyklotrasy zároveň umožní výrazné zvýšenie atraktivity mikroregiónu formou budovania a rozširovania aktivít v oblasti agroturistiky, gastronómie.

Začiatky revitalizácie v meste Piešťany

Koryto Dubovej preteká diagonálne mestom Piešťany zo severozápadu smerom na juh k vodnej nádrži Sĺňava a pripomína svojou veľkosťou malú riečku alebo väčší potok. Pamätníci spomínajú na „veľké vody“, ktoré spôsobovali časté záplavy, ale tiež na staré mlyny a stavidlá, kde sa kúpali ako deti a lovili ryby i raky spod kameňov na jej dne. Dnes záplavy popri Dubovej nevznikajú kvôli regulácii rieky Váh, avšak hospodárenie v poslednom desaťročí minulého storočia spôsobilo silné znečistenie vody a poškodenie brehov a porastov, miestami aj ich úplné odlesnenie a obnaženie. Napriek tomu riečka ostáva potenciálnou živou niťou mesta i regiónu a snaha predstaviteľov samospráv v poslednom období je vytvoriť priestor pre jej vyčistenie a navrátenie života. V roku 2004 zadalo mesto Piešťany verejnú súťaž na spracovanie *Revitalizačej štúdie potoka Dubová*.

Annotation

Au cours des dernières années, de larges rénovations dans le régime de l'eau du paysage se sont matérialisées sous forme de construction de canaux de drainage, stations d'irrigation, barrages, chaussées et rectification de rivières. Les changements importants qui sont apparus dans le fonctionnement des écosystèmes à la suite de ces interventions artificielles ont dirigé l'attention du monde entier sur le fait que l'exploitation de paysage unilatéral n'est pas soutenable à long terme. Sous l'influence d'une nouvelle façon de penser de plus en plus puissante, une façon de penser en harmonie avec la nature, nous sommes, aujourd'hui, témoins de la substitution de la période précédente par une nouvelle période. Cette façon représente les efforts pour la restitution du paysage à l'état dans lequel le paysage, en plus de fonctions économiques, est également capable de remplir les fonctions écologiques. L'approche active vers la création du paysage amenant à l'assurance de son stabilité est l'une des conditions de la revitalisation. Le ruisseau Dubová traversant le paysage agricole de Čachtice à Piešťany, d'une longueur de

Šedé, umelé, betónové koryto potoka/Grey, artificial and concrete stream bed/Lit de ruisseau gris, artificiel et en béton. Za účelom získania parkovacích plôch pri Okresnom úrade v Piešťanoch, dostala v minulosti Dubová umelú podobu. Betónové koryto je pre tok absolútne nevhodnou formou, znamená mŕtvu zónu, cez ktorú voda pretečie ako po šmykľavke. Na fotografii sú viditeľné 4 výpuste a potrubie, ktoré ešte viac znižujú estetickú kvalitu tejto časti územia. Časť pracovného kolektívu (zľava Ing. Eva Wernerová, Ing. Katarína Gécová, Ing. arch. Eva Putrová, CSc.) diskutuje nad možnosťami zmeniť jeden z najhorších úsekov potoka v meste. Foto: P. Mišíková (jún 2004)

Vyhral ju domáci Ateliér záhradnej tvorby Awe a kolektív, ktorý sa prezentoval návrhmi **multiprofesného tímu odborníkov**, ale aj spoluprácou so študentmi architektúry. Ateliér Awe sa zaujímal aj o **predstavy najmladšej generácie**, v akej budúcnosti by deti pri Dubovej chceli žiť, preto bola dôležitou časťou projektu aj detská výtvarná súťaž. **Spolupráca s mladými architektami** z Fakulty architektúry STU priniesla do projektu svieže a odvážne nápady ako zatraktívniť záujmové územia potoka pri súčasnom posilnení jeho ekologických funkcií. Terén mapovali aj **miestni mladí ochrancovia prí-**

rody, ktorí pôsobia v Stredisku ekologickej výchovy Zrnko. Ochránari pomáhali najmä pri prácach v teréne – pri jeho prieskume, dokumentácii, ale aj interpretácii. Brodili sa korytom a mapovali všetky povolené či nepovolené výpuste, ktoré do potoka vtekajú.

Nielen čistá voda, ale aj nový park

Zámerom revitalizácie je postupne pozdĺž vyčisteného vodného toku **vytvoriť prírodný park**, ktorý umožní pešiemu návštevníkovi, ale aj cyklistovi, korčuliarovi alebo vozíčkarovi dostať sa z jedného konca mesta

d'offres pour l'élaboration de l'Étude de revitalisation du ruisseau Dubová qui a été réalisée par une équipe multiprofessionnelle d'experts. Cette équipe a coopéré avec les enfants, et les étudiants d'architecture qui ont enrichi le projet avec des idées originales et courageuses pour rendre l'espace d'intérêt du ruisseau plus attractif en renforçant ses fonctions écologiques en même temps. Le terrain a été cartographié par des jeunes défenseurs de la nature de la région aussi. Le but de la revitalisation est de créer, progressivement, le long du cours d'eau pure, un parc naturel qui permettra aux piétons, mais aussi aux cyclistes, aux patineurs à roulettes ou aux personnes aux fauteuils roulants, de passer d'un côté de la ville à l'autre sans être menacés par la circulation, et de se déplacer sous les arbres près de l'eau dans un environnement offrant sensations et émotions positives. La forme proposée du ruisseau Dubová comme un bio-corridor avec de l'eau pure et une verdure riche, utilisé par les habitants et les visiteurs comme un lieu de repos avec une piste cyclable sûre représente un nouveau défi pour le développement durable de la ville de Piešťany, ainsi que de la microrégion entière.

na druhý bez toho, aby boli ohrození cestnou premávkou a pohybovať sa pritom pod stromami pri vode, v prostredí, ktoré poskytuje pozitívne vnemy a emócie. V páse pozdĺž brehov Dubovej majú postupne pribúdnúť detské ihriská, odpočívadlá, lavičky, altánky, mostíky a priestranstvá na vychádzky so psami. Všade, kde to priestor dovolí, obnovia sa výsadby stromov, kvetín a vodných rastlín. Zelené brehové porasty Dubovej oživia sídliská. Tok vo funkcii biokoridoru je okrem samotného koryta tvorený najmä ovocnými stromami súkromných záhrad, preto je dôležité, aby takéto využitie územia zostalo zachované aj naďalej. Potok sa pre obytné zóny môže stať po revitalizácii veľmi príjemným prírodným prvkom s rôznymi funkciami uprostred mesta. Dubová pretekajúca napríklad mestskou časťou Floreát bola iba relatívne najlepším úsekom potoka. Stará agátová aleja vysychala, dožívala, výška valov pozdĺž toku bola neopodstatnenou priestorovou bariérou, zahĺbený tok bol málo prístupný a problémom bola i nepravidelná kosba trávnikov. Aleja si vyžadovala inventarizáciu, po ktorej nasledovala asanácia a etapovitá výmena stromových agátových porastov za stabilné dlhoveké druhy drevín vhodných po kompozičnej i biologickej stránke. V novozaloženom parku boli v minulom roku zasadené prvé mladé duby. Na jar k nim pribudnú na svahoch jeľše, jasene, vrby a vodné rastliny, ktoré v krajine okolo Dubovej rástli stáročia. Ich plná krása sa objaví po niekoľkých desaťročiach. Na území mesta, kde boli úseky napriamené a spevnené betónovými dielcami, sa do koryta vkladajú kamenné nahádzky (navrhšené skupiny kameňov), úlohou ktorých je formou vzniknutých meandrov

spomaliť pohyb vody a zvýšiť jej samočistiacu schopnosť. Bude vecou dobrej vôle všetkých, ktorí spravujú mesto, obce a aj celej komunity, akým spôsobom bude návrat zelenej siete do krajiny pokračovať.

Spoločné plánovanie verejných priestorov

Spracovanie revitalizačnej štúdie bolo z dvoch dôvodov unikátne. Prvýkrát sa v miestnej histórii pri tvorbe návrhov využila participatívna účasť verejnosti a aktívny občiansky prístup bol spracovateľmi vnímaný ako nevyhnutná časť štúdie. Zároveň sa vytvorilo Partnerstvo organizácií Awe Ateliér záhradnej tvorby a kolektív, Mesto Piešťany, Fakulta architektúry – Ústav urbanizmu STU Bratislava, občianske združenie Živá planéta, Slovenský vodohospodársky podnik – Povodie Váhu, Slovenský rybársky zväz – Mestská organizácia Piešťany, Stredisko ekologickej výchovy Zrnko, ktoré spolupracovali na hľadaní optimálneho a zároveň reálneho riešenia oživenia potoka Dubová. Metóda „búrky nápadov“ ako zmeniť situáciu na Dubovej slúžila pri práci s verejnosťou na získanie námetov pre revitalizačnú štúdiu. Bolo použitých viacero metód a pracovných dielní, kde sa diskutovalo o súčasnom aj budúcom stave potoka. V piešťanskom Zrnku odzneli námety ako zastaviť znečistenie, zvýšiť prietok, vytvoríť cyklotrasu, zabezpečiť prístupy k vode a dokonca sa objavila požiadavka otvoriť prekryté časti

Verejná diskusia spracovateľov štúdie s občanmi Piešťan/A public discussion of persons who developed the study with Piešťany citizens/Débat public des auteurs de l'étude avec les habitants de Piešťany. V Zrnku, stredisku ekologickej výchovy, diskutuje Ing. Eva Wernerová (siedma zľava) s občanmi mesta o tom, ako sa spomienky na dobrý stav Dubovej dajú zrealizovať v dnešnej dobe. Občania, ako najlepší znalci miestnych podmienok, boli neoceniteľným zdrojom informácií a podnetov. Spoločné plánovanie verejných priestorov s občanmi je nový druh práce s verejnosťou, ktorý bol pri tomto projekte použitý. Foto: Tomáš Oravec (október 2004)

Nová výsadba na potoku/New planting at the brook/Nouvelle plantations vers le ruisseau

Revitalizácia toku postupuje po častiach. Jednotlivé úseky v meste Piešťany sú postupne obnovované. Po všetkých stránkach náročný projekt sa zavŕši obnovením koryta, brehov a zelene. Vznikne tak „tzv. zelená cesta, greenway, medzi Piešťanmi a Čahticami v dĺžke 20 km. Povedie cez krajinu s rôznymi tematickými zastávkami v jednotlivých obciach na toku Foto: Eva Wenerová (január 2008)

potoka. Cieľom verejnej diskusie spracovateľov štúdie s občanmi Piešťan bolo zistiť, ako sa spomienky na dobrý stav Dubovej dajú zrealizovať v dnešnej dobe. Občania, ako najlepší znalci miestnych podmienok, boli neoceniteľným zdrojom informácií a podnetov. Spoločné plánovanie verejných priestorov s občanmi je nový druh práce s verejnosťou, ktorý bol pri tomto projekte použitý, ale bez spolupráce s vedením mesta by projekt nebol možný.

Hmla v diaľke nad vodou, hra svetla, ticho a pokojná hladina – i takúto čarovnú atmosféru vie naprieť všetkému Dubová miestami vyčarovať. Ukazuje nám, že vie byť krásna a príťažlivá, a je len na nás, ako využijeme jej potenciál. Verejný priestor je dôležitým prvkom identifikácie obyvateľov s miestom, v ktorom žijú – nepatrí nikomu a zároveň patrí nám všetkým. Navrhovaná podoba potoka Dubová ako biokoridoru s čistou vodou a bohatou zeleňou, využívaného obyvateľmi a návštevníkmi aj ako oddychové územie s bezpečnou cyklotrasou, je novou výzvou pre trvalo udržateľný rozvoj mesta Piešťany a celého mikroregiónu.

Pavína Mišíková, Ministerstvo životného prostredia SR/Ministry of the Environment of the Slovak Republic/Ministère de l'Environnement de la République Slovaque
misikova.pavlina@enviro.gov.sk

Eva Wernerová, poslankyňa Mestského zastupiteľstva v Piešťanoch/Member of the Piešťany Town Council/député de la Municipalité de Piešťany
awe@nextra.sk